

RENÉ BALÁK

TEOLOGICKOMORÁLNA INTERPRETÁCIA KONCEPCIE ZODPOVEDNÉHO RODIČOVSTVA VO SVETLE UČENIA MAGISTÉRIA CIRKVI

Na úsvite *tertio millennio* je problematika zodpovedného rodičovstva citlivým a páľčivým problémom dnešnej doby a súčasne možnosťou ako zadosťučiť povolaniu kresťanských rodičov (a rodičov vôbec) a byť zodpovedne účastní na darovaní nového života. Kresťanskí rodičia, ktorí sa v rámci osobnej zodpovednosti (v rozličných dimenziách svojho života) zaoberajú myšlienkou darovania života, stoja pred rozličnými možnosťami morálneho konania, ktoré môžu a majú byť bytostným vyjadrením zodpovedného postoja voči sebe a svojej rodine, voči národu a spoločnosti, ale i vo vzťahu k Bohu a k Cirkvi. Z teologickomorálneho zorného uhla je teda nutné prezentovať fundament zodpovedného morálneho postoja rodičov, ktorí chcú zadosťučiť svojmu povolaniu a poslaniu, či bytostnému súladu medzi vnútorným postojom viery a svojho svedomia.

I. SÚČASNÁ SITUÁCIA V KONTEXTE *SIGNA TEMPORIS*

Situáciu je nutné vidieť v teologickom kontexte *signa temporis*¹ dnešnej doby, ktoré jednoznačne poukazujú na divergenciu medzi sexualitou, manželstvom, rodinou a rodičovstvom, pričom táto divergencia je len konzekvenciou hlbších príčin, pretrvávajúcich v spoločnosti niekoľko desaťročí. V reflexii

Dr RENÉ BALÁK – adiunkt Katedry Filozofii na Uniwersytecie św. Cyryla i Metodego, Trnava; adres do korespondencji: ul. Javorová 2877/9, 92101 Piešťany Slowacja; e-mail: abbe@theologiamoralis.sk.

¹ Obsahom teologického termínu *signa temporis* alebo znamenia času, je zodpovedné rozlišovanie reality dnešnej doby z hľadiska racionálneho a súčasne náboženského. Kresťan

problematiky zodpovedného rodičovstva sa chce poukázať nielen na situáciu, ale i na potrebu komplexného nazerania a prezentovania úzkej väzby medzi sexualitou, manželstvom, rodinou a zodpovedným rodičovstvom. Dôležitosť zohľadnenia vnútornej spojitosti jednotlivých špecifík problematiky pri rešpektovaní ich odlišnosti je o to väčšia, ak sa dá do súvisu s realitou súčasnej historickej postmodernej etapy a so začínajúcim tretím tisícročím.

Totíž dnes, v dobe rozlične chápaného pluralizmu slobody názorov, nie je pre rodičov jednoduché rozhodovať sa a morálne konať v duchu prirodzeného morálneho zákona *lex naturalis*, bytostne vpísaného do duše každého človeka. Ba čo viac, pre kresťanských manželov a rodičov je problém zodpovedného rodičovstva často problémom prinášajúcim zdanlivo neriešiteľné konflikty svedomia, viery a morálnosti. Duchovno-psychický stav disharmónie týchto osôb potom môže viesť k úplnej morálnej dezintegrácii, ktorej predchádza bytostná rezignácia z postoja viery, spôsobená subjektívnym pocitom nemožnosti zadost'učiniť bytostnému postoju viery.

Kresťanskí rodičia sú totiž povolaní k uskutočňovaniu biblického morálneho imperatívu lásky k Bohu, k sebe a k blížnemu, čiže opierajúc sa o biblický normatívny fundament, sú povolaní k vznešenejšiemu postoju, ako je rešpektovanie prirodzenej dimenzie morálnosti. Povolanie k zodpovednému rodičovstvu nie je ľahké, ba možno povedať že je náročnejšie ako kedykoľvek predtým ale Boh nikoho nepovoláva k niečomu, k čomu by nedal schopnosti vo forme darov milosti. A teda ak Boh povoláva manželov k zodpovednému rodičovstvu, tak ich povoláva k bytostnému súladu daru viery a morálnosti, svedomia a osobného presvedčenia.

Z teologickomorálneho zorného uhla je zrejmé, že problém zodpovedného rodičovstva stojí v základoch civilizácie lásky, s ktorou je rodina organicky spätá, pretože fundamentom zodpovedného rodičovstva je nezištná láska a osobný dar. Zároveň je rodina onticky závislá od civilizácie lásky, pretože stanovuje jej centrum a srdce², čiže bez rešpektovania bytostných špecifík a požiadaviek rodiny nie je možné kreovať autentickú civilizáciu lásky v spoločnosti na úsvite *tertio millennio*. Totíž človek, ktorý je stvorený na

nazerá na prítomnú realitu, na prítomný moment spásy *kairos*, v duchu bytostného postoja viery, zodpovedne hl'adajúc odpoveď na otázku, čo konkrétne znamená táto realita pre jeho život v kontexte ekonómie spásy. Veriaci človek skúma, čo chce Boh povedať prítomnou realitou v jeho osobnom živote, oslovujúc špecifickým spôsobom konkrétneho človeka v jedinečnom a neopakovateľnom okamihu. V konkrétnom momente prítomnej spásonosnej reality Boh oslovuje a vyzýva každého človeka k slobodnému prevzatiu zodpovednosti v duchu povolania k živému spoločenstvu s Bohom.

² Por. LR 13.

obraz a podobnosť k Bohu, sa realizuje ako osoba skrze svoju schopnosť k nezištnému daru zo seba samého, čiže skrze schopnosť k (i plodnej) láske v rodine i skrze rodinu.

Súčasný svet však stavia do protikladu k civilizácii lásky anticivilizáciu (vyhlasujúcu o sebe, že je humanistická, avšak tento humanizmus je často humanizmom bez *homo*), ktorá je úplným popretím veľkej (i nadprirodzenej) dôstojnosti a vznešenosti manželstva i rodiny. Veľmi často je to humanizmus bez pravdivej antropológie, ktorý sa opiera o falzifikovanú koncepciu človeka, nerešpektujúcu dôstojnosť ľudskej osoby, čím sa stáva nel'udským. Typickým znakom dnešnej doby je kríza a relativizácia pravdy a s ňou zviazaná kríza základných hodnôt a pojmov ako je sloboda, zodpovednosť, láska, nezištný dar, komúnia osôb v manželstve a v rodine. Často dochádza k prevráteniu zmyslu a významu týchto fundamentálnych termínov, ktoré majú nezastupiteľné miesto v teologickej koncepcii zodpovedného rodičovstva.

Je zrejmé, že ateistický utilitarizmus, ktorý vyprodukoval civilizáciu účinku a následku, užívania, inštrumentalizácie osoby, neustále spôsobuje negatívne konzekvencie v živote človeka, prejavujúce sa i v oblasti ľudského rodičovstva. Utilitaristické správanie odmieta prijat' a niest' dôsledky a zodpovednosť za inštrumentalizáciu ľudskej osoby, ba považuje ich za normálne a prirodzené. Následne sa náhodné a z pohľadu nezodpovedne konajúcich jedincov nechcené darovanie života stáva nežiadúcim, čo je však možné (v duchu utilitaristických tendencií) eliminovať za každú cenu.

Nel'udským javom súčasnej epochy je teda proabortívny trend, vyplývajúci z utilitaristickej mentality proti životu (*anti life mentality*), ktorá dominuje v myslení postmoderného človeka tretieho tisícročia. Mentalita proti životu je rafinovaným spôsobom ukrývaná za tzv. právo výberu (*pro choice*) a za slobodu rozhodnutia ženy (matky) o prijatí alebo odmietnutí v nej počatého života diet'at'a. Argumentácia zástancov tohto postoja spočíva na mylnej domienke, že diet'a je majetkom matky, o ktorom ona môže ľubovol'ne manipulovať a rozhodovať. Dokonca je diet'a v týchto koncepciách považované za integrálnu súčasť jej organizmu (tela) pričom sa nezohl'adňuje genetická, somatická a duchovná odlišnosť osoby diet'at'a, ktoré je schopné komunikovať s organizmom matky od momentu počatia, čo je z medicínskeho zorného uhla vedeckého skúmania nespochybniteľne preukázateľné a dokázané.

Zdravému ľudskému rozumu a pravdivému objektívnemu morálnemu úsudku je však zrejmé nemorálnosť, neprirodzenosť a nel'udskosť aplikácie tohto kritéria, ktoré je postavené na fiktívnom práve výberu a nepravdivo chápanej slobody matky, kde je ľudskej slobode priznané *prerogativum* absolútneho a arbitrálneho rozhodovania. Ľudský život, ktorý je už osobnou realitou

v lone matky, nemôže byť závislý od toho, či ho niekto prijme alebo odmietne, totiž, človek nie je pôvodcom života ani jeho absolútnym pánom.

S tým sú spojené laické programy sexuálnej výchovy propagujúce tzv. bezpečný sex a plánované rodičovstvo, a s tým zviazaná technologizácia ľudskej prokreácie, ktoré sú programovo a sugestívne ponúkané ako jediný možný spôsob riešenia niektorých medicínskych problémov dotýkajúcich sa i oblasti etickej kvality čistoty³ Avšak i z vedeckého zorného uhla sa už dlhú dobu prichádza k záveru, že uvedené spôsoby riešenia problematiky sú z objektívneho vedeckého hľadiska pre človeka škodlivé pričom mnohé (predčasom nepredvídateľné morálne, psychoemocionálne, medicínske a právne konzekvencie rôzneho charakteru) skutočnosti sa negatívne prejavujú v iných oblastiach ľudského života.

Jedným zo *signa temporis* sú súčasné demografické programy a s nimi spojená antinatalistická politika⁴ podporujúca antikoncepciu, sterilizáciu a abortiu ako nanucované a jediné metódy riešenia problému preludnenia niektorých štátov. Natalita, akokoľvek nízka či vysoká, je považovaná za príčinu problematického stavu v niektorých, predovšetkým rozvojových, štátoch čím sa chcú rafinovane zakamuflovať skutočné príčiny ťaživého sociálno-ekonomického stavu spoločnosti v týchto krajinách.

Tieto nebezpečné tendencie, pápežom nazývané termínom kultúra smrti alebo svojským sprisaháním proti životu⁵, stoja na falzifikácii obrazu manželskej lásky, ktorá následne stráca svoj osobný rozmer, stávajú sa tak cestou k uspokojovaniu žiadostivosti, vzájomného užívania si a inštrumentalizácie ľudskej osoby.

II. TEOLOGICKOANTROPOLOGICKÝ FUNDAMENT

Reflektujúc túto dôležitú teologickomorálnu problematiku, ktorou je zodpovedné rodičovstvo, je zrejmé, že nie je možné redukovať zodpovedné rodičovstvo len na *modus* realizácie tohto vznešeného a posvätného povolania

³ Typickým príkladom technologizácie prokreácie, depersonalizácie ľudskej sexuality a alienácie manželskej čistoty sú ústavy asistovanej reprodukcie ponúkajúce neprirodzené riešenia rozličných problémov neplodnosti spojených s rodičovstvom, ktoré nie sú v súlade s ľudskou prirodzenosťou ani s *lex naturalis* a už vôbec nie s Božím Zjavením, obsahujúcim objektívne morálne normy.

⁴ Pri dôkladnejšom pohľade na tento problém je možné konštatovať že vedeckým spôsobom sú ničené celé národy, predovšetkým tie, ktoré boli v Európe po stáročia nositeľmi kresťanského personalistického konceptu dôstojnosti každej ľudskej osoby. Por. EV 17.

⁵ EV 12.

manželov k prokreácii. Redukcionizmus, ktorého sa kresťania často dopúšťajú, v tejto problematike spôsobuje, že pod termínom zodpovedného rodičovstva si dnešní kresťanskí rodičia často predstavujú technický spôsob realizácie rodičovstva, ktorý sa dotýka biologickej roviny života manželov. Často ide len o metódy, ktoré sa môžu použiť alebo ide o spôsob, ako svoje rodičovstvo naplánovať, čiže spôsob realizácie sa zamieňa za podstatu morálneho postoja bytostného zaangažovania ľudskeho jedinca.

Morálna teológia však zdôrazňuje dimenziu povolania manželov, ktoré prináleží a v plnosti zodpovedá i transcendentnej dôstojnosti človeka povolaného Bohom k realizácii *communio personarum* v manželstve a rodine. Toto povolanie je integrálnou časťou celoživotného povolania človeka, ktorý (slobodne a zodpovedne rozhodujúc) žije v manželstve, a zodpovedné rodičovstvo je imanentne spojené s jeho ľudskosťou – človečenstvom. Tu vstupuje do problematiky integrálna koncepcia človeka, ktorú je možné pochopiť na základe teologickej antropológie, ktorá pramení v biblickom fundamente teológie stvorenia, vtelenia a vykúpenia.

V učení Magistéria je naznačená nevyhnutnosť zohľadnenia pravdivej teologickej antropológie v zodpovednom rodičovstve slovami: „Ked' sa teda má dať do súladu manželská láska so zodpovedným prenášaním života, mravnosť spôsobu konania nezávisí iba od úprimnosti úmyslu a zhodnotenia pohnutí, ale sa musí určiť podľa objektívnych kritérií, ktoré sa odvodzujú z prirodzenosti človeka a jeho úkonov...”⁶

V kontexte teológie stvorenia a s prihliadnutím na problematiku zodpovedného rodičovstva je zrejmé, že dôstojnosť ľudskej osobnosti (i manželov ako aj nového osobného života) spočíva v tom, že človek je stvorený na obraz Boží (por. Gn 1, 26). Avšak Boh stvoril človeka ako muža a ženu (por. Gn 1, 27), lebo nie je dobré, aby bol človek sám, čím Boh vo svojom diele stvorenia poukázal na dialogálnu štruktúru človeka. V tomto biblickom a súčasne antropologickom vyjadrení je ukrytá pravda o komplementárnosti ľudských osôb muža i ženy, ktorí sú Bohom povolaní k vzájomnému dopĺňaniu a obohacovaniu sa vo sviatosti manželstva. Svojím stvoriteľským aktom Boh pozdvihol význam ľudskeho tela, skrze ktoré je človek mužom alebo ženou a zároveň je schopný vytvoriť sviatostné spoločenstvo osôb v duchu lásky a pravdy.

Integrálna antropologická vízia osvetľuje duchovnotelesnú jednotu ľudskej osoby slovami pápeža Jána Pavla II.: „Človek, nakoľko je vteleným duchom, čiže dušou, ktorá sa prejavuje v tele, a telom, ktoré je preniknuté nesmr-

⁶ GS 51.

tel'ným duchom, že je v tejto svojej celistvosti povolaný k láske. Láska zahŕňa aj ľudské telo a telo má účasť na duchovnej láske"⁷ Teda celá ľudská osoba má byť účastná zodpovedného rodičovstva, ktoré je slobodným, zodpovedným a osobným úkonom plodnej manželskej lásky.

Idea Novej Zmluvy v osobe vteleného Božieho Syna Ježiša Krista predkladá povolanie padlého človeka, slúžiaceho viac stvoreniu ako Stvoriteľovi⁸, k spoločenstvu lásky so samotným Bohom a sviatosťné manželstvo sa má stať cestou k tomuto spoločenstvu i cez zodpovedné rodičovstvo. Človek poznačený hriechom musí s určitým úsilím a pod vplyvom milosti dosahovať v každodennom živote súlad vo svojom konaní s požiadavkami Novej Zmluvy, čo je v oblasti zodpovedného rodičovstva špecificky náročným povolaním človeka v dnešnej dobe.

Úplnosť antropologickej koncepcie sa dosahuje biblickým faktom vykúpenia človeka krvou novej zmluvy, vyliatej Kristom za každého hriešneho človeka (por. Mt 26, 28), ktorý žije i v manželstve, ktoré je povolaním k láske a k osobnému spoločenstvu. Povolanie k láske i k spoločenstvu s Bohom sa v dočasnej dimenzii ľudského života realizuje i skrze povolanie manželov k zodpovednému rodičovstvu.

Práve akt vykupiteľskej smrti a zmŕtvychvstania Ježiša Krista dáva človekovi (manželom a rodičom) paschálnu a eschatologickú nádej na večné spoločenstvo lásky s Bohom. Tento biblický moment naznačuje hodnotu každého človeka a preto človek, ktorý je povolaný kráčať vo svetle Kristovho posolstva, človek, ktorý je očistený Jeho krvou, vytvára spoločenstvo (por. 1 Jn 1, 7) života a lásky i v manželstve a v rodine, čím je toto spoločenstvo zamerané na vzájomné dobro a na plodenie a výchovu detí. Integrovaná koncepcia človeka teda zdôrazňuje jedinečnosť, neopakovateľnosť a dôstojnosť každého vykúpeného človeka, ktorý vstupujúc do manželstva nastupuje cestu špeciálnej realizácie svojej osoby (muža i ženy) skrze odovzdávanie života.

Celá teologická antropológia poukazuje na bytostnú potrebu manželského a rodinného spoločenstva naplniť sa v Kristovi Ježišovi svetlom (por. Ef 5, 1 a 8-13) a láskou (por. Ef 5, 25-33), ktoré dávajú vnútorný zmysel manželstvu a rodine i v kontexte zodpovedného rodičovstva. Kresťanskí manželia, chtiac zadost'učiniť biblickej koncepcii človeka a Božiemu plánu, sú povolaní k rešpektovaniu prirodzenej i transcendentnej dôstojnosti osobného života človeka.

⁷ FC 11.

⁸ GS 13.

Teologická antropológia, predkladajúc koncepciu človeka, tak výrazne akcentuje podmetovosť človeka, povolaného v manželstve k zodpovednému rodičovstvu, že úplne vylučuje akýkoľvek individualizmus či depersonalizujúci kolektivismus v manželskom spoločenstve, ktorý je základom akceptácie morálne neprijateľných koncepcií odovzdávania života budúcimi rodičmi.

III. ROZLIŠOVANIE TERMINOLÓGIE VO SVETLE TEOLOGICKOMORÁLNEJ KATEGÓRIE ZODPOVEDNOSTI VOČI DARU ŽIVOTA

Koncepcia, ktorá hovorí o *vedomom materstve* a potom o *vedomom rodičovstve*, implikuje určitý (programovo?! chcený alebo i nevedomý) redukcionizmus v chápaní tejto bytostne závažnej morálnej problematiky. Kresťanská koncepcia operuje termínom *zodpovedné rodičovstvo*, čím sa chce jasne poukázať na podstatu problému. Totiž často používaný termín *vedomé* označuje určitú vedu-znalosť-vedomie manželov v tejto onticky i morálne závažnej problematike, ale termín *zodpovedné* sa dotýka morálneho problému bytostného postoja konkrétnej osoby alebo osôb (manželov), ktoré aktualizujú svoj rozum, vôľu, svedomie a slobodu v duchu zodpovednosti. Vo sfére ľudského konania nemožno totiž eliminovať rozmer morálnosti, lebo každé slobodné konanie ľudského jedinca možno reflektovať z hľadiska morálnosti a teda vyššie spomenutý redukcionizmus nemožno akceptovať.

Taktiež v dnešnej dobe existuje a často sa používa pojem *plánovanie rodiny* alebo *plánované rodičovstvo*. Používanie tejto terminológie je však spojené s určitým nebezpečenstvom, čiže ak povstane počatie v rozpore s plánom (ktorý bol v minulosti vypracovaný a schválený), chápe a posudzuje sa ako neplánované tehotenstvo a sa odstráni. A ak sa aj tento nenaplánovaný život neodstráni, je chápaný ako „niečo“ (nie je chápaný ako osobný život) čo je negatívne, čo sa toleruje, lebo už je „to“ (nie je chápaný ako osoba) realitou.

V tejto súvislosti je teda nutné poukázať na nie zanedbateľné nebezpečenstvo redukcionizmu vo vztahu (potencionálnych) rodičov k darovaniu nového života, ktorý je nenáležitým spôsobom redukovaný na vec. V duchu relativistického redukcionizmu je možné s ľudským životom, ktorý je vecou, majúcou relatívnu hodnotu, ľubovoľne manipulovať a rozhodovať o jeho ďalšej existencii. V teologickomorálnom kontexte ide o človekom nepravdivo chápaný dar rozumu a slobody, ktorým je priznané *prerogativum* absolútneho arbitrálného rozhodovania o dare ľudského života, ktorý má osobný charak-

ter. Tým sa jasne poukazuje na nenáležitosť redukcie tohto života na vec, ako aj na neprimeranosť relativizácie jeho hodnoty, alebo na možné zneužitie ľudskej slobody.

V dnešnej dobe sa možno stretnúť v kresťanských kruhoch s analogickým termínom *prirodzené plánovanie rodičovstva* (alebo s termínom *prirodzené metódy plánovania rodičovstva*), ktorý akcentuje využívanie prirodzeného spôsobu regulácie ľudskej plodnosti. Zohl'adňujúc učenie Magistéria Cirkvi (rôzneho stupňa), nie je možné bez výhrad akceptovať túto terminológiu, lebo taktiež sugestívne odvádza od podstaty tejto morálnej problematiky a obsahuje nebezpečenstvo redukovania ľudského rodičovstva do čisto biologickej roviny. Totiž z teologickomorálnej koncepcie zodpovedného rodičovstva je zrejmé, že ono je síce zakorenené v biológii človeka, ale súčasne ďaleko prevyšuje túto biologickú rovinu, pretože rodičovstvo je darom Božím a ovocím interpersonálnej lásky manželov. Odvolávajúc sa na dokumenty Magistéria Cirkvi⁹, ktoré používa výlučne termín *zodpovedné rodičovstvo*¹⁰, nie je možné používanie termínu *prirodzené plánovanie rodičovstva* v morálnej teológii, kresťanskej etike a u kresťanov považovať za adekvátne a výstižné, lebo v tejto oblasti sú podstatnejšie iné roviny ľudského života a bytostného zaangažovania ľudskej osoby.

V rámci zadost'učinenia postojú viery je kresťan, (lekár, teológ, laik, kňaz) angažujúci sa v propagácii prirodzených metód riadenia plodnosti, viazaný rešpektovať učenie a terminológiu Magistéria, ktorá poukazuje na skutočné jadro problematiky, čím sa rešpektuje autentická interpretácia ľudského rodičovstva vo svetle teologickomorálnej kategórie zodpovednosti. Tým sa nechcú odmietnuť prirodzené metódy, pomocou ktorých je možné zodpovedne pristupovať k plodnosti manželov, ale chce sa zdôrazniť, že angažovaní kresťania nemôžu zostať na povrchu tejto problematiky, teda na to, že v rámci autentického svedectva viery sú povolaní zvestovať svetu plnosť pravdy.

Teologickomorálne chápanie termínu zodpovednosť (v živote ľudskej osoby) je však podstatne viac ako morálny záväzok alebo povinnosť ktorá vyplýva z morálneho zákona. Zodpovednosť je totiž úzko a vnútorne spojená so slobodou ľudskej bytosti, ktorá je (v rámci zodpovedného rozlišovania) Bohom povolaná (v tomto prípade) k prokreácii v duchu teologickej koncep-

⁹ Dokumenty poukazujú rozličným spôsobom na zodpovednosť človeka za život, ktorá mu bola zverená od počiatku jeho existencie. Por. EV 42. Túto zodpovednosť zdôvodňuje Magistérium prítomnosťou samotného Boha v odovzdávaní života. Por. EV 43.

¹⁰ Por. HV 10, FC 28, LR 12.

cie zodpovedného rodičovstva. Byť zodpovedným, to znamená byť vnútorne hlboko pripraveným k využitiu možností, aké prináša so sebou život, pre realizáciu väčšieho dobra; a ľudský život je z objektívneho hľadiska dobrom, ktoré nemožno spochybňovať

Teda byť zodpovedným znamená byť duchovne otvoreným a bytostne pripraveným dokonca i na tie možnosti, ktoré nie je možné realizovať a vyplniť teraz v prítomnosti. Zodpovednosť, to znamená vyberať najlepšie (a len dobré) z možností, zohľadňujúc nie iba vzt'ah k sebe, ale k objektívnemu morálnemu poriadku a k pravdivým hodnotám. Boh nikdy nestavia človeka do situácie, v ktorej by si musel zvoliť zlo alebo do situácie, v ktorej by nemal možnosť slobodne si zvoliť dobro, lebo by tým obral človeka o jeho slobodu a dôstojnosť, ktoré mu sám daroval. V personalistickom zmysle je zodpovednosť taktiež istým druhom bytostnej pripravenosti byť pri druhom človekovi alebo morálnym postojom rešpektovania konzekvencií svojho konania v interpersonálnych vzt'ahoch v duchu kategórie služby životu.

Zodpovednosť kresťanských manželov je vyjadrená v ich slobodnej schopnosti k láske, ktorá sa stáva skrze manželskú zmluvu špeciálnym darom osoby druhej osobe (realizácia *communio personarum*). Táto láska manželov je láskou ľudskou, plnou, vernou, výlučnou a zodpovedne plodnou¹¹, čiže v morálnej teológii sa poukazuje na bytostne prirodzené i nadprirodzené zaangažovanie celej ľudskej osoby. Láska manželov sa teda nevyčerpáva len v spoločenstve manželov, ale súčasne smeruje k svojmu predĺženiu a tým k vzbudeniu nového života, čiže k zodpovednej prokreácii.

Aj z čisto racionálneho a prirodzeného zorného uhla je teda zrejmé, že manželstvo a manželská láska zo svojej prirodzenosti sú nasmerované k plodeniu a k výchove potomstva. V špecificky teologickom chápaní sa toto vznešené poslanie manželov neobmedzuje len na dočasnú dimenziu zodpovednosti, ale zdôrazňuje sa i nadčasový moment osobného Nekonečna, čiže zodpovedné rodičovstvo je jednou z ciest spásy.

IV PODSTATA ZODPOVEDNÉHO RODIČOVSTVA V TEOLOGICKEJ PERSPEKTÍVE OSOBNÉHO DARU

Podstatu zodpovedného rodičovstva je nutné vidieť v úzkej vnútornej spojitosti s manželstvom v kontexte jeho bytostného poslania, ktoré je spo-

¹¹ Por. HV 9.

jené s osobným zjednotením manželov v perspektíve nezištného daru osoby muža a ženy. Stvoriteľ požehnal a zároveň povolal prvú ľudskú dvojicu slovami „Plod'te a množte sa a naplňte zem!“ (por. Gn 1, 28). Tým sa stáva poslanie manželov darovať nový život svätým a prirodzeným, pričom sa súčasne rešpektuje Boží plán stvorenia, ku ktorému Boh pozval každého človeka.

Samotné manželstvo nesie v sebe špeciálnu morálnu zodpovednosť (primárne pred Bohom) obidvoch manželov, ktorí sú v akte preukazovania života (prokreácie chápanej ako zodpovedná účasť manželov na realizácii plánu spásy, čiže nielen prokreácie v prirodzenej rovine) slobodnými a zodpovednými spolupracovníkmi Boha – darcu všetkého života, ktorý je svätý a nenarušiteľný¹² Perspektíva daru života poukazuje na Bohom darovanú schopnosť odovzdávať život, kde sú manželia povolaní k vznešenému prokreačnému aktu v duchu primárneho Božieho plánu spásy.

Teologická impostácia problému, pri zohľadnení konkrétnych aspektov zodpovedného rodičovstva, spočíva na pravdivej biblickej antropológii, na integrálnom chápaní manželskej lásky a sviatostnej manželskej zmluvy, ale i na harmonickom spojení prirodzeného a transcendentného rozmeru kategórie zodpovednosti a kategórie osobného nezištného daru. Zložitost' problematiky vyplýva z rozvrstvenia a prepojenia aktualizovaných schopností a dimenzií života ľudskej osoby, čiže subjektu, ktorý chce povolať k životu novú ľudskú osobu.

Samotné zodpovedné rodičovstvo sa bezprostredne a priamo dotýka toho momentu, v ktorom sa muž a žena, spájajúc so sebou ako jedno telo, môžu stať rodičmi a teda tento moment má špeciálnu hodnotu pre ich interpersonálny vzťah nesúc v sebe rodičovskú možnosť¹³ V širšom zmysle teda zodpovedné rodičovstvo znamená dlhodobý bytostný postoj zodpovednosti osôb manželov k tejto rodičovskej možnosti, ktorá povstáva v posvätnom a dôstojnom manželskom akte sebadarovania, vyjadrujúcom aspekt osobného zjednotenia a prokreácie. Ak v tomto osobnom zjednotení rodičia darujú nový život, majú jedinečnú možnosť utvrdiť sa v bytostnom presvedčení, že dieťa, hoci je ovocím ich vzájomného daru lásky, je súčasne aj darom pre obidvoch – darom, ktorý pramení z daru¹⁴ Božieho, ktorý dostali v stvori-

¹² Por. LR 8, 12. Por. taktiež EV 43.

¹³ Por. LR 12.

¹⁴ Por. J á n P a v o l II. *Ai partecipanti al settimo simposio dei Vescovi Europei. Annunciando Cristo, Signore della vita, combattiamo per l'uomo. E'una battaglia non solo per la fede, ma per la civiltá.* (17.10.1989) nr 5. In: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II.* XII. 2 (1989) s. 945.

tel'skom akte. Je však zrejmé, že nie je vždy možné realizovať prokreáciu v každom posvätnom manželskom akte intímneho osobného zjednotenia a sebadarovania, a to z prirodzených biologických dôvodov, ktoré zakódoval Boh do biologickej prirodzenosti ľudskej osoby muža i ženy.

Teologická perspektíva prezentuje cieľ vzájomného daru manželov v duchu pravdy o tomto dare, ktorá spočíva jednak v komúnii osôb manželov, ale zároveň v bytostnej duchovnej otvorenosti tejto komúnie k celkovej logike tohto daru – k potencionálnemu rodičovstvu. Nezištný dar osoby osobe prináša osobnú zodpovednosť za dar nového života, čiže *communio personarum* manželov nie je uzamknuté výlučne pre osobné vzájomné darovanie seba samých, ale i pre nezištné darovanie života, pre povolanie novej, jedinečnej a Bohom chcenej ľudskej osoby k životu. Teologická perspektíva daru (predovšetkým primárne Božie obdarovanie človeka) naplno prezentuje manželom dôveru Boha v človeka, ktorý zodpovedne využívajúc Božie dary spolupracuje s Bohom Stvoriteľom v osobe Ježiša Krista naplnený Duchom Svätým.

Ak sú teda kresťanskí manželia naplnení pravdivou láskou, v prirodzenej i transcendentnej dimenzii, prijímajú v *communio personarum*, ktorým je manželstvo i rodina, zodpovednosť jeden za druhého (zachovávajúcu svoju podmetovosť) a súčasne prijímajú zodpovednosť za rozšírenie tohto *communio*. Táto perspektíva je vznešenou aktualizáciou Bohom darovanej slobody manželov, zadost'učňujúcu tak plnosti biblickej pravdy o človeku, ktorý je povolaný k daru lásky.

BIBLIOGRAFIA

- Druhý vatikánsky koncil: Pastoralná konštitúcia *Gaudium et spes*. In: Dokumenty druhého vatikánskeho koncilu. Trnava 1993 s. 225-340 (GS).
- J á n P a v o l II.: Encyklika *Evangelium vitae*. Trnava 1995 (EV).
- P a v o l VI.: Encyklika *Humanae vitae*. Trnava 1993 (HV).
- J á n P a v o l II.: Adhortácia *Familiaris consortio*. Trnava 1993 (FC).
- J á n P a v o l II.: List do Rodzin. Poznań 1994 (LdR).
- J á n P a v o l II.: Ai partecipanti al settimo simposio dei Vescovi Europei. Annunciando Cristo, Signore della vita, combattiamo per l' uomo. E' una battaglia non solo per la fede, ma per la civiltá (17.11.1989) nr 5. In: Insegnamenti di Giovanni Paolo II. 1989 XII (2) s. 945.

TEOLOGICZNOMORALNA INTERPRETACJA
KONCEPCJI ODPOWIEDZIALNEGO RODZICIELSTWA
W ŚWIETLE NAUCZANIA KOŚCIOŁA

S t r e s z c z e n i e

Signa temporis jednoznacznie wskazują na dywergencję pomiędzy seksualnością, małżeństwem, rodziną i rodzicielstwem, przy czym dywergencja ta jest konsekwencją głębszych przyczyn, trwających w społeczeństwie już od kilku dziesięcioleci.

W czasach różnie rozumianego pluralizmu wolności poglądów niełatwo rodzicom podjąć decyzję i postępować moralnie w duchu prawa naturalnego *lex naturalis*, istotowo wpisanego w duszę każdego człowieka.

Chrześcijańscy rodzice są bowiem powołani do urzeczywistniania biblijnego imperatywu moralnego miłości Boga, siebie samego i bliźniego, czyli opierając się na biblijnym normatywnym fundamencie są powołani do bardziej wzniosłej postawy niż respektowanie naturalnego wymiaru moralności. W świecie obecnym jednak jako przeciwieństwo cywilizacji miłości stawia się antycywilizację (głoszącą o sobie, że jest humanistyczna, jednak ten humanizm często jest humanizmem bez *homo*), która jest zupełnym zaprzeczeniem wielkiej (i nadprzyrodzonej) godności i wzniosłości małżeństwa i rodziny.

Patrząc na problematykę odpowiedzialnego rodzicielstwa w kontekście teologii stworzenia można powiedzieć, że godność osoby ludzkiej (małżonków jak również nowego życia osobowego) polega na tym, że człowiek jest stworzony na obraz Boży (por. Rdz 1, 26). Jednakże Bóg stworzył człowieka jako mężczyznę i kobietę (por. Rdz 1, 27), ponieważ nie jest dobrze, by człowiek był sam, i w ten sposób Bóg w swoim dziele stworzenia wskazał na dialogalną strukturę człowieka. W tym biblijnym i zarazem antropologicznym ujęciu ukryta jest prawda o komplementarności osób ludzkich – mężczyzny i kobiety, których Bóg powołuje do wzajemnego uzupełniania się i obdarowywania poprzez sakrament małżeństwa. Integralna wizja antropologiczna rzuca światło na duchowo-cieleśną jedność osoby ludzkiej – człowiek jako duch ucieleśniony, czyli dusza, która się wyraża poprzez ciało, i ciało formowane przez nieśmiertelnego ducha, powołany jest do miłości w tej właśnie swojej zjednoczonej całości. Miłość obejmuje również ciało ludzkie, a ciało uczestniczy w miłości duchowej.

Teologicznomoralne rozumienie terminu „odpowiedzialność” (w życiu osoby ludzkiej) oznacza o wiele więcej niż tylko moralne zobowiązanie lub obowiązek wynikający z prawa moralnego. Odpowiedzialność jest bowiem ściśle i wewnętrznie złączona z wolnością istoty ludzkiej, która (w ramach odpowiedzialnego rozróżniania) jest powołana przez Boga (w tym przypadku) do prokreacji w duchu teologicznej koncepcji odpowiedzialnego rodzicielstwa. Być odpowiedzialnym – znaczy być wewnętrznie głęboko przygotowanym do wykorzystania możliwości, jakie przynosi życie, dla realizacji większego dobra; poza tym patrząc obiektywnie – życie ludzkie jawi się jako dobro. Odpowiedzialność oznacza wybieranie z możliwości tych najlepszych (i tylko dobrych), mając na uwadze nie tylko relację do siebie, ale również do obiektywnego porządku moralnego oraz do prawdziwych wartości. Bóg nigdy nie stawia człowieka w takiej sytuacji, w której musiałby wybrać zło, lub w sytuacji, w której nie miałby możliwości wolnego wyboru dobra, ponieważ w taki sposób zabrałby człowiekowi jego wolność i godność, którymi sam go obdarzył.

Istoty odpowiedzialnego rodzicielstwa należy się dopatrywać w ścisłym wewnętrznym powiązaniu tego rodzicielstwa z małżeństwem w kontekście jego zasadniczego posłannictwa, które łączy się z osobowym zjednoczeniem małżonków w perspektywie bezinteresownego osobowego daru mężczyzny i kobiety.

Teologiczne ujęcie problemu, uwzględniające konkretne aspekty odpowiedzialnego rodzicielstwa, opiera się na prawdziwej antropologii biblijnej, na integralnym rozumieniu miłości małżeńskiej i sakramentalnym przymierzu małżonków, jak również na harmonijnym połączeniu naturalnego i nadprzyrodzonego wymiaru kategorii odpowiedzialności i kategorii bezinteresownego daru osobowego. Złożoność problematyki wynika z rozwarstwienia i wzajemnego połączenia aktualizowanych zdolności i wymiarów życia osoby ludzkiej, która chce powołać do życia nową osobę ludzką.

Samo odpowiedzialne rodzicielstwo bezpośrednio wprost dotyka tego momentu, w którym mężczyzna i kobieta, łącząc się z sobą w jedno ciało, mogą stać się rodzicami. W sensie szerszym więc odpowiedzialne rodzicielstwo oznacza długotrwałą zasadniczą postawę odpowiedzialności małżonków wobec potencjalności rodzicielskiej, do której dochodzi w świętym i godziwym akcie wzajemnego obdarowania się małżonków, który jest przejawem aspektu osobowego zjednoczenia i prokreacji. Bezinteresowny dar osoby przynosi człowiekowi osobową odpowiedzialność za dar nowego życia, czyli *communio personarum* nie ogranicza się wyłącznie do wzajemnego osobowego darowania siebie samych, lecz otwiera się także na bezinteresowne darowanie życia, na powołanie do życia nowej, niepowtarzalnej i przez Boga chcianej osoby ludzkiej.

THEOLOGICAL-MORAL INTERPRETATION OF THE CONCEPTION OF RESPONSIBLE PARENTHOOD ACCORDING TO THE TEACHING OF CHURCH

S u m m a r y

At the threshold of tertio millennio, signs of anti-civilization, which is not positively inclined towards life in the area of parenthood, may be observed, while these *signa temporis* represent a moral challenge for Christians. It is an issue of a moral activity of man called to a communion with God in the light of divine principles and norms, and man ought to freely apply them in the realm of responsible parenthood. From the point of view of moral theology, the anthropological understanding of the human person is introduced in the context of theology of creation, the incarnation and redemption, where the aspect of the New Covenant made by God with man presides. The moral category of responsibility illuminates the significance of actualization of the human freedom towards good, which is human life, thus, it shows respect for the dignity of the human person whom God calls to a responsible transmission of life. The content of the term responsible parenthood is presented in the spirit of the perspective of the gift of the self performed in the conjugal union of love which is open to procreation.

Summarized by René Balák

Słowa kluczowe: odpowiedzialne rodzicielstwo, *signa temporis*, antropologia teologiczna, odróżnianie, odpowiedzialność moralna, dar osobowy.

Key words: responsible parenthood, *signa temporis*, theological-anthropologia, differentiation, moral responsibility, personal gift.